

פרשת בשלח

"וַיִּשָּׁב הַיָּם לַפְּנוֹת בְּקֶרֶת לְאִיתָנוּ" - מאמר ב

ג-א-

"וַיִּשָּׁב הַיָּם לַפְּנוֹת בְּקֶרֶת לְאִיתָנוּ" וגו', ע"כ -ג- (בשלח יד כז).

בפי רש"י (שם) בד"ה לאיתנו, לתקפו הראשון, עכ"ל. **ובבעל הטורים** (שם) בד"ה לאיתנו אותיות לתנאי, שהתנה הקדוש ברוך הוא על הים בעת שבראו שיתבקע מפני בני ישראל. והקשה האור החיים הקדוש ז"ל, הלא זה אינו מקום קיום התנאי שאז שבו המים לתקפם לילך כדרכם הטבעי, ועיקר התנאי היה שיקרע לפני בני ישראל וילכו בתוכו ביבשה, ומהראוי היה לרמוז קיום התנאי אצל הבקיעה. עוד הקשה מהו גודל הנס והפלא שנתבקע לפני כללות ישראל, והלא מצינו כמה פעמים שנתבקעו המים ונפלטו ליחידי סגולה, וכגון רבי פנחס בן יאיר וגינאי והנלוה אליו (חולין ז ב) עיין שם, עד כאן קושיות האור החיים ז"ל.

והנה מה שכתב בבעל הטורים [דאזיות לאיתנו הם אותיות לתנאי] לכאורה נראה שהיו כאן כמה תנאים. וצריך ביאור, דהא לא היה כאן רק תנאי אחד, והוא שיבקע הים לפני בני ישראל. **א-**

בספר צנפת פענח למהרי"ט (בחקתי עמ' קלו) **ובזה יתיישב מ"ש "וישב הים לפנות בקר לאיתנו"** (בשלח יד כז) **לתנאו הראשון, שמקשים דבשעת בקיעה שייך לומר שקיימו תנאי שהתנה הקב"ה עמהן, אבל בשעת חזרה כבר קיימו תנאם וחזרו למטעתן.** ואפשר ליישב בהא דאמרו אלו ואלו בתוך הים עומדים כשכלתה רגל אחרון מהמצריים ליכנס בו, נמצא שאף כששב הים לפנות בקר לאיתנו עדיין היה צריך לתנאו הראשון שהמים נצבו כמו נד ולא עברו אל מקומן של ישראל. ולפי דרכנו נפרש תנאו הראשון הוא ענין הכינוס שהם כנוסים כמו נד במאמרו ובתנאו יתברך שלא כדרך הטבע. ולפי שבשעת קריעה מאחר שנקפה הים לא היה פלא בעמדו כנוס מאליו, אך עתה חזר לתנאו הא' לעמוד בצוויו של מקום כבתחילה כנוס בתוך גבולו חק עולם ולא יעברוהו. ויהיה פירוש דבריהם כך: **תנאי התנה הקב"ה שהיא נקרע ושוב יחזור לתנאו הראשון להיותו כנוס ועומד אעפ"י שמימיו נוזלים וכו'** עכ"ל.

ב-

בתורת משה להאלישיך (שם) **והנה אמרו רבותינו ז"ל** (בראשית רבה ה ד) **כי תנאי התנה הקדוש ברוך הוא במעשה בראשית עם הים שיקרע לפני ישראל.** הה"ד "וישב הים לפנות בקר לאיתנו" (בשלח שם), מאי לאיתנו לתנאו הראשון. וקשה שלפי זה היה ראוי לכתב לאיתנו למעלה בקריעת הים, ולא עתה בשוב המים למקומם. אך לזה נשים לב למה הוצרך תנאי. אך הוא כאשר כתבנו במקומו בבראשית רבה.

כי בכל דבר, קשה לשר לשנות טבעו אשר הטביע בו הוא יתברך. ובזה נבא אל הענין, בשום לב שעל פי דרך רבותינו ז"ל לא יצדק לשון וישב. שמורה שקיים תנאו פעם אחת, ושב לתנאו פעם שנית. והנה, אשר נקרע הים ליכנס בו ישראל קיים אז תנאו, ויקרע חוץ מטבעו. **והנה דעת רבותינו ז"ל** והסכמת ר' אבהו במדרש (שמות רבה כב ד), הוא, כי כששבו המים על מצרים עדיין היו כל ישראל תוך הים. וכן נראה מפשט הכתובים. ועל כן הנה היה מקום לשר הים לחלוק ולומר, די לי שנקרעתי וקיימתי תנאי פעם אחת. אך עתה בשוב הים על המצריים, למה אצטער שנית, שהיו ישראל והמצרים בים, ושישובו המים על מצרים בצמצום, ולא על מקום שישראל שם. ומה גם שבשוב המים שנצבו כמו נד לפני ישראל תחלה פוגעים במחנה ישראל. ויצטרך השר לשומרם בבואם בתוקפם כמשמעות לאיתנו, כי גם שדרשו לתנאו, פשוט לא אז ממקומו, אלא שדרשו גם על דאפקיה בלשון זה. כי הנה קשה זה על השר מהקודם. וטוב טוב היה יצאו ישראל לגמרי, ואחרי צאתם טרם צאת המצריים מהים ישובו המים עליהם בכל מקום שנעשה יבשה אחת. **לזה אמר "וישב הים לפנות בקר לאיתנו"**, לתנאו הראשון אשר קיים באשמות בעת הקריעה. **כי גם עתה הוא כשב ומקיים שנית התנאי. שגם בשוב כל המים, יהיה יבשה כל מקום שישראל שם. כי השיב המים טרם צאת ישראל משם מהים, וכו'** עכ"ל. והוא עדי"ר שנתבאר בצנפת פענח.

ד- **ובבאר מים חיים** (בראשית א ט) בד"ה או אפשר וכו', **וירצה בזה כי התנאי היה על ב' הדברים האמורים, שהוא לקרוע לפני ישראל ולהשיב מימיו על מצרים שלא להניח גם את מצרים עבור בגבולו, כי אם תיכף אחרי יציאת ישראל מתוכו מיד ישובו המים על מצרים וכו'.** ותיבה זו 'לתנאו', קאי על כל מה שקדם בענין בין ענין הקריעה בין מה שהשיב על מצרים, כל זה היה לאיתנו, לתנאו הראשון, וכו' עכ"ל.

ולהתבאר דהיו ב' תנאים אתי שפיר מה שכתב בבעל הטורים שלאיתנו אותיות לתנאו לשון רבים.

גם מיושב מה שנתקשה באור החיים שאין זה מקום קיום התנאי, משום דמכיון שהיה תנאי כפול לקרוע לישראל ולהשיב מימיו על מצרים, א"כ רק עכשיו נתקיימו התנאים.

השרת לזרוק בהם חצים ואבני אלגביש אש וגפרית כענין שנאמר "ונשפתי אתו דבר ובידם וגו' אמטיר עליו ועל אפניו ועל עיניו ועל עיניו רבים אשר אתו" (יחזקאל לח כב), ע"כ. **ב' שם:** ויהיה כמו שאמרו ז"ל ששבולת המים בא בזעף על המצריים, ומצמצמן עצמן על ידי השר בהגיע אל מקום שישראל שם, והמה קרובים מאד אל המצריים. כפי שאמרו רבותינו ז"ל (שמות רבה כב ב) כי כשגמר רגל אחרון שבישראל התחיל הראשון שבמצרים ליכנס בים. ולפי זה אמרו "ומצרים נסים לקראתו", אינו חוזר אל התנאי כי הוא משולל הבה, כי אם אל הים הנוכח. ויאמר כי היה שם ומתחיל להתנועע לשוב, ומצרים אשר היו משתקעים בטיט קרקע הים, כמפורש על "ויהגהו כבבדות" (בשלח יד כה), התחילו נסים לקראת מי הים המתחילים לבא, כי טוב להם המים מהטיט כי המים יקוממום וישוטו עליהם המה וסוסייהם עד צאתם אל היבשה. אז מה עשה הוא יתברך, ניערם וחיבטם תוך הים, להתיש כחם, בל יוכלו לשרט על פני המים בשובם, עכ"ל.

סמוכין לדבריו באבן עזרא (שם יד כט) בד"ה ובני ישראל טעם להזכיר זה פעם אחר, כי **פרעה היה טובע, ועוד נשארו אנשים מישראל בים עוברים, וזה היה פלא בתוך פלא, כי במקום שהיו ישראל עוברים בים, היה שם רוח קדים מייבש, ובמקום פרעה וחילו הביא השם רוח אחרת להמס המים שנקרשו ונעשו חומות, והנה שתי רוחות בים ושני המקומות קרובים וכו', עכ"ל. עיי"ש שהאריך בזה.**

שם: ועוד יש לפרש שהתנאי הוא ביטול צוויו של מקום להיות במקום א', כדכתיב "אשר שמותי חול גבול לים חק עולם" וכו' (ירמיה ה כב), התנה הקב"ה עמו שיהא נקרע להעביר את ישראל וישונו על המצריים, ועוד יוסיף לצאת מגבולו אשר שם לו, כענין שאמרו במדרש שם "ומצרים נסים לקראתו" (בשלח יד כז), שבכל מקום שהיה המצרי נס היה הים יוצא ושוטפו, נמצא שאף כששב שב עם התנאי שהתנה הקב"ה עמו שיצא ממחיצתו לצורך שעה, עכ"ל.

ילקוט שמעוני (בשלח רמז רלה) היו המצריים עושין כשפים ועולין מן הים אמר הים פקדון שהפקיד לי הקדוש ברוך הוא היאך אינחנו מיד היו המים רצין אחר כל מצרי ומצרי ומורידן לים שנא' "ומצרים נסים" וגו' (יד כז) לקראתם לא נאמר אלא לקראתו של כל מצרי ומצרי ע"כ.

מכילתא דרבי ישמעאל (בשלח מסכתא דויהי פרשה ו) ומצרים נסים לקראתו (בשלח יד כז), ללמדך שלכל צד שהיה מצרי נס היה הים רץ כנגדו. משל למה הדבר דומה ליונה שברחה מבן נץ ונכנסה לטרקלין של מלך פתח לה המלך חלון מזרחית יצאת היונה והלכה לה נכנס בן נץ אחריה נעל המלך בפניו את כל החלונות התחיל המלך מורה בו בחצים, כך כשעלה האחרון שבישראל מן הים ירד האחרון שבמצרים לתוך הים התחילו מלאכי